

## ТЕОРЕТИЧНИ И ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ НА РЕТОРИЧНИЯ ПОДХОД В УЧИЛИЩНОТО ЕЗИКОВО ОБРАЗОВАНИЕ

**Владимир Нищета**

*Херсонски държавен университет – Украйна*

**Резюме.** В статията се разглежда стратагемата на реторичния подход към езиковото обучение като психолого-педагогическо условие за формиране на реторичната компетентност на учениците в процеса на езиковото образование. Представена е концепцията за реторичен подход (стратегическа концепция, принципи, категориален апарат). Реализацията на реторичния подход в училищното езиково образование се осигурява чрез прилагането на реторизацията на равнищата на образователния процес, учебния предмет, учебните задачи.

*Keywords:* rhetorical approach, rhetorical competence, rhetorization

В науката и в педагогическата практика реториката се разглежда като част от духовната култура на човешката цивилизация, като методология на хуманитарните науки, като културна основа на знанията в най-широкия смисъл на думата и като социална дейност. Изследователите на реториката отбелязват нейния панхронизъм<sup>1)</sup> и свидетелстват за нейното възраждане в областта на образованието на всички нива. Това се дължи на изискванията на обществото за реторични умения на съвременния човек, за да увеличи неговото комуникативно равнище. От друга страна, съвременната педагогическа наука разглежда образованието, образователните процеси през призмата на социалните и обществените отношения, където важно място заемат езикът, речта, комуникацията, речевата и комуникативната дейност. Тези концепти са смислови и съдържателни центрове на училищното езиково образование, чийто контекст, по наше мнение, трябва да се разработва и да се изгражда чрез призмата на „реторичния“<sup>2)</sup> феномен.

Тъй като в съвременната наука образованието се разглежда като процес и резултат, логично е проблематиката на изследването да се разглежда в две плоскости: на равнището на резултатите (на стратегическата цел) и на равнището на процеса за постигане на целта (реализация на стратагемите). Стратагема е междинно звено между стратегията и тактиката, това е „комбинация на тактическите похвати, които способстват за постигането на стратегическите резултати“ (Орлов, 2003: 49 – 50).

В статията се изследва проблемът за обосноваване на теоретичните и приложните аспекти на реторичния подход като стратагема в процеса на формиране на реторическите резултати на училищното езиково образование.

### **Реторическите резултати от училищното езиково образование**

Тъй като съвременното училищно езиково образование има ясна комуникативна насоченост<sup>3)</sup>, неговото съдържание, процесуалните характеристики и резултати е логично да се разглеждат чрез реторическите категории, чрез феномена на „реторичното“.

В процеса на изучаване на езика в училище трябва да се реализира реторическият аспект – имплицитно да се изучават отделни сведения по реторика и при ръководещия принцип на текстоцентризма систематично да се изучават реторическите аспекти на текста във всички езикови теми. А в условия на целеносочена, специално организирана педагогическа дейност на учителите филолози реторически резултати на обучението по език в училище могат да станат реторическите умения и реторическата компетентност на учениците.

*Реторическата компетентност е най-високото ниво на комуникативната компетентност; владее се на реторически знания, умения и навици, качества на личността, които определят способността и готовността за ефективно и оптимално общуване, реализирани и закрепени в опита на комуникативната и реторическата дейност (Методика, 2014: 23).*

Реторическите умения са сложни умения, които трябва да се позиционират като способност съзнателно да се изпълняват сложни действия с помощта на редица навици. Навикът в посочения смисъл – това е автоматизирано изпълнение на елементарни дейности, от които се състои сложната дейност, която се изпълнява с помощта на умения. Комплексът на реторическите умения се класифицира по *дейностните характеристики* (аналитически, критериално-оценъчни, преобразователни, продуктивни, проективни, рефлексивни, относно волевата сфера, емоционалната сфера, междуличностното взаимодействие, мотивационните сфери) и *аспектите на реторическата дейност* (реторически знания, текст, речева ситуация, публична, собствено реторическа, монологична, диалогична, полемична реч, реторически средства, ценности).

### **Теоретически параметри на реторическия подход към изучаването на езика<sup>4)</sup>**

Изходен лингводидактически концепт в процеса на моделиране и проектиране на обектите на образователната практика е категорията „подход“. *Реторическият подход към изучаването на езика – това е система, насочена към овладяването с ефективна и оптимална реч на педагогически целесъобразни теоретико-методологични мероприятия в процеса на обучението по език, чиито субекти са въввлечени в осъзната и рефлексивна речева комуникация с използването на езикови и реторически средства в различни форми, сфери и жанрове на речта (Методика, 2014: 27).*

Концептуалните особености на риторичния подход като страгата са:

*А) стратегическата идея (стратегическата цел)* – формиране на риторичните умения и риторическата компетентност на учениците в процеса на изучаването на езика;

*Б) принципите на училищното езиково образование в контекста на прилагането на риторичния подход* – позитивно педагогическо взаимодействие, което хармонизира диалога, аксиологизация, антропоцентричност, формиране на личността чрез думи, развиващо влияние, активно възприятие, гражданско възпитание на учениците, евристичност, „жива комуникативност“, „речево действие“, духовно развитие на личността (Методика, 2014: 19 – 20);

*В) категориалният апарат на риторичния подход към изучаването на езика:*

– ефективна реч – действена, резултативна комуникация, при която своята цел постига само говорещият с възможно ощетаване на слушателя (Чувакин, 2006: 461);

– оптимална реч – комуникация, при която постигането на целта от говорещия се съчетава с благоприятни за слушателя последици (Чувакин, 2006: 461);

– речева комуникация – речемислителна дейност, която се осъществява с цел взаимодействие (Гойхман и Надеина, 2008: 7);

– риторичен текст – продукт на риторичната дейност, насочен към други субекти с помощта на комуникативна активност; нехудожествен, авторски, адресен текст, който реализира намеренията на субекта да въздейства в конкретната ситуация на общуването (Горбач и Минеева, 2003);

– риторичен диалог – диалог, който се изгражда като взаимодействие на равни субекти, които обсъждат една тема с общоприети средства, съгласуват смисъла в съответствие с общите правила;

– риторични средства – вербални и невербални механизми, които се употребяват с цел за въздействие;

– риторична дейност – особена комуникативна активност (общуване) по създаване и изпълнение на риторичния текст, насочен към други субекти (Тихонов, 2006);

– речево действие – специално създадено изказване, което отразява моралната позиция на комуниканта, чиято цел е да въздейства на адресата в кризисна ситуация на общуването;

– рефлексия – вътрешен риторичен диалог, при който субектът може да бъде адресат сам за себе си (Горбач и Минеева, 2003).

В съответствие с класификацията на С. Омелчук (Омелчук, 2013: 5 – 6) риторичният подход към изучението на езика като лингводидактическа категория следва да се отнася към тематичната група за образователни подходи според *способа на субектната организация на учебната дейност (от гледна точка на субектите за изучаване на езика и субектното взаимодействие).*

Трябва да се отбележи, че реторичната компетентност като резултат на училищното образование е необходимо да се разглежда като междупредметна, защото училищната реторика има отношение не само към езиковото, но и към литературното образование. В подкрепа на това твърдение свидетелстват два аргумента. Първо, в реториката се изследва и се разработва контекстът на художествената литература<sup>5)</sup>. Второ, езикът и литературата като учебни предмети, по мнението на В. Краевски и И. Лернер, имат много общо от гледна точка на съдържанието: ценности, знания, текст, способности за дейност, опит за творческа дейност (Теоретически, 1983). Въз основа на гореизложеното, логично е да се разпространи прилагането на реторичния подход комплексно в процеса на професионалната дейност на учителите по език и литература: *и в преподаването на езика, и в училищното литературно образование.*

#### **Приложни аспекти за реализиране на реторичния подход към изучаването на езика**

Прилагането на реторичния подход към изучаването по езика в практиката на училищното езиково образование изисква реорганизация и трансформация на всички звена на педагогичния (учебно-възпитателния) процес. Реторичният подход, като система от педагогически целесъобразни теоретико-методологични дейности в процеса на обучението по език (виж. определението), засяга всички сфери на професионалната дейност на учителя филолог, затова от него се изисква комплексно прилагане на усилия.

Необходимо и достатъчно условие за ефективността на прилагането в практиката на реторичния подход при изучаването на езика е реторизацията – явление, което акумулира в себе си цялата съвкупност на приложените аспекти на процеса. Въз основа на анализа на специалната литература трябва да се отбележи, че *реторизацията*: (1) означава *постепенно целенасочено „влизане“ на реториката и реторичното в учебния процес на съвременното училище*<sup>6)</sup>; (2) формулира се с помощта на ключовите думи „осмисляне“, „преосмисляне“, „активизация“, „преобразуване“, „усвояване на способности“; (3) предвижда реализиране на реторичните смисли – „реторически знания“, „реторическа дейност“, „категории (канони) на реториката – етос, патос, логос“, „реторична ситуация“, „диалогизация“, „речеви (риторични) жанрове“, „реторична норма“, „агонално взаимодействие“.

Процесите на реторизация са сложни, многостранни и многомерни, затова ни импонираат изводите на О. Салникова, която предлага схема с три равнища за прилагане на реторизацията (Салникова, 2012):

- реторизация на учебния процес;
- реторизация на учебния предмет;
- реторизация на учебната задача.

По аналогия на дадената схема считаме, че е целесъобразно реторичният подход към изучаването на езика също да се реализира на три равнища.

Прилагането на реторизацията трябва да се свързва с педагогическите технологии – програмираните във времето и пространството системи за функциониране на компоненти от педагогическия процес, които водят към планираните резултати (Селевко, 2006, т. 1: 52)<sup>7)</sup>. Именно педагогическите технологии, по мнение на учените, предвиждат проектиране и точно инструментално управление с учебния процес и гарантират постигането на поставените учебни цели.

В контекста на реторичното образование и на неговите резултати се използва терминът „реторизирани технологии“<sup>(8)</sup>. По наше мнение, реторизираните технологии – технологии за реторизация – трябва да изпълняват ролята на ефективно средство за прилагане на реторичния подход в процеса на училищното езиково образование.

Ще разгледаме по-детайлно аспектите на практическата реализация на реторизацията на горепосочените равнища.

#### **Реторизация на учебния процес**

Реторизацията на учебния процес засяга най-напред педагогическото общуване на учителя филолог с учениците по време на осъществяване на професионалната дейност, а също педагогическото общуване на учениците помежду им. *Смисълът на дейността е в разглеждането на всички базисни параметри на педагогическото общуване през призмата на концептите на реториката и реторичната дейност с акцент на „реторическото“*.

Така че педагогическото общуване – „комуникативното взаимодействие с учениците, родителите, колегите, е насочено към установяване на благоприятен психологически климат, към психологическа оптимизация на дейността и отношенията“ (Педагогична, 2008: 91) – необходимо е да се изгражда като реторична дейност<sup>9)</sup>. При това функционално-ролевото педагогическо общуване („делово, стандартизирано, ограничено от изискванията на ролевата позиция“ (Педагогична, 2008: 93) трябва да се счита за ефективно общуване, а личностноориентираното (с цел развитие на личността на учениците) – за оптимално общуване.

Педагогическата наука предявява изисквания педагогическото общуване да се изгражда със субектно-субектен характер при равенство на психологическите позиции, взаимна хуманистична ориентация, активност на педагога и учениците, взаимно проникване в света на чувствата и преживяванията (Педагогична, 2008: 93), което съответства на изискванията на реторичния диалог.

Както е известно от педагогическите извори, диалогичното педагогическо общуване е тип професионално общуване, което съответства на критериите на диалога (Педагогична, 2008: 94). А първият закон на съвременната реторика е законът за хармонизиращия диалог: „ефективното речево общуване<sup>10)</sup> е възможно само при диалогично взаимодействие на участниците в речевата ситуация“ (Анисимова, 2004: 22). Затова в съответствие с реторичните пара-

метри педагогът трябва да се ръководи от принципите за диалогизация на речевото общуване: (1) да проявява внимание към адресата, да състави социален портрет на слушателя (аудиторията); (2) да приближи съдържанието на речта към интересите и живота на адресата; (3) да бъде конкретен, едновременно да се грижи за образността и емоционалността на речта (Анисимова, 2004: 22 – 23).

Един от елементите на педагогическо майсторство на съвременния учител в структурата на способностите за педагогическата дейност е комуникативността – „професионалната способност на педагога, която се характеризира като потребност от общуване, готовност да се установява контакт с лекота, да се предизвикват позитивни емоции у събеседника и да получава удоволствие от общуването“ (Педагогична, 2008: 28). Съвременната реторика разглежда комуникативността като най-важното свойство на ефективната реч, залог за комуникативно сътрудничество, причина за възникване у говорещите на усещане за живо общуване (при разговорна реч, визуален и гласов контакт). Затова учителят филолог трябва да формира у себе си и да развива комуникативността си чрез самонаблюдение, самоанализ и самоконтрол (Михалска, 1996: 106 – 110), което съответства на критериите на реторическата рефлексия.

Логично е реторизацията на педагогическото общуване да се разглежда също през призмата на категориите на реториката – етос, патос и логос<sup>11</sup>). Етос – това е условието на речта, всички компоненти на речевата ситуация. Отделно се определя етос на слушателя (съвкупност на личностните характеристики, ценности, социална позиция, стремежи, субектен опит от дейности в живота) или на аудиторията (обобщен социален портрет на слушателите) и етос на говорещия (личностни характеристики, ценности, морални принципи, морално право на реч, социална роля). Патосът е комуникативно намерение на говорещия, комуникативната и реторическата цел, емоционалната настроеност на резултата, идеята на речта. Логос, от една страна, това е рационалната идея на речта, нейният логически смисъл, от друга страна – това е съвкупност на вербалното поведение (включително аргументация, примери, алюзии, реминисценции) и на невербалното поведение (акустично, жестово-мимично, пространствено).

Въз основа на гореизложеното учителят трябва да се отнася към всяка своя дума като към речева постъпка, ако желае да повлияе на учениците. При това педагогът трябва да се интересува от личността на учениците, да ги изучава и като резултат – да ги познава. Отчитайки ситуацията на общуване, той трябва да използва целия арсенал от вербални и невербални средства (за поведение), за да реализира своите комуникативни намерения. Необходимо е да се помни: реализацията на патоса на речта често зависи от това, доколко говорещият може „да приближи“ своя етос към етоса на аудиторията, за което може да помогне логосът. Като следва това правило, за учителя е целесъобразно в

процеса на педагогическото общуване да „слезе“ до равнището на учениците с цел „да ги вдигне“ до своето равнище. В такъв случай педагогът ще може да реализира едно от изискванията на личностноориентираното общуване по „окултуряването“ на субективния опит на учениците от дейността им в живота. В този аспект особеност на логоса може да бъде следването на реторическата норма<sup>12)</sup>. Като резултат педагогическото общуване ще бъде прието за двете страни, може да донесе радост и удоволствие и по право ще се счита оптимално.

### **Реторизацията на учебния предмет**

Реторизацията на учебния предмет засяга както *училищния курс за езика*, така и *процеса на развитието на речта на учениците*. Това е най-напред вътрешнопредметна интеграция, системност в изучаването на отделните езикови дялове при тяхната конвергенция, сумарно изучаване на езикознанието с доминиране на речепознавателните дисциплини (стилистика, реторика, лингвистика на текста, култура на речта), реализация на техната реторическа изразеност и на реторическия потенциал (Синелникова, 2011: 12). Това е имплицитно изучаване на сведенията за реториката и перманентно изучаване на рубриката „Текст (реторически аспект)“ във всеки езиков дял<sup>13)</sup>. Това е литофаническото „размиване“ на границите между аспектните уроци и уроците за развитието на комуникативните умения<sup>14)</sup> на учениците в системата на училищното езиково образование с акцент върху формирането у тях на реторични умения<sup>15)</sup>.

На това равнище реторизацията безусловно засяга и технологиите на урока като основна форма за организация на обучението в съвременното училище. На преобразуване се подлага най-напред *архитектониката на урока на езика*: (1) един от първите етапи трябва да бъде етапът „Актуализация на чувствения опит и опорните знания на учениците“, защото това съответства на реализацията на екстралингвистичния принцип за изучаването на езика и на принципа за опора върху субективния опит от дейността на учениците в живота като основополагащ при личностноориентираното обучение (Селевко, 2006, т. 2: 106); (2) на всеки урок е необходимо да се провежда реторически практикум (практически комуникативноречевы упражнения, реторични и импровизационни задачи, реторически анализ на текстове, дискусии, тренинги, реторически игри<sup>16)</sup> при използването на различни форми и методи за кооперативно обучение) или неговите отделни елементи; (3) логично е да се използват рубриките „Реторически цитати“ (четене и анализ на свързаните със съдържанието на урока изказвания на известни личности, работа с епиграфи, изразяващи основната мисъл и интенцията на урока), „За реториката интересно“ (четене и анализ на интересните сведения по темата на урока), „Реторически анекдоти“ (разиграване на весели епизоди – вицове, скечове), „Реторичен

съветник“ (препоръки относно изпълнението на някои видове реторическа дейност); „Реторична панорама“ (гласови и речеви загрявки, речева и гласова гимнастика); (4) на етапа на обобщаване на резултатите на урока е задължителна рефлексията на учениците, организирана с използване на интерактивни методи за обучение (например метод „Колективен разказ“); (5) (Методика, 2014: 69 – 72).

В теоретичната и приложната педагогика е разработена концепция за диалогизация на урока (урока като учебен диалог, технология на урока диалог) (Педагогична, 2008: 142 – 157), която също е логично да се разглежда в контекста на процесите за реторизация.

#### **Реторизация на учебната задача**

Концепцията за реторизацията на учебните задачи е предложена от О. Салникова. Съгласно разработения от изследователя алгоритъм реторизацията на задачите предполага:

- създаване на житейска (учебна) ситуация;
- привеждане на учебната ситуация в реторическа;
- отделяне на комуникативните намерения;
- формулиране на отворените задачи, които нямат еднозначен отговор;
- необходимост от обосноваване на собственото решение;
- задължителна рефлексия на учениците като основа за саморазвитие (Салникова, 2012: 3).

Даваме пример за реторизацията на учебните задачи, разработени по алгоритми и модели на О. Салникова.

#### **Традиционни задачи**

*Препишете, поставете при необходимост липсващите букви.*

Пролетните води, сл\_зли от планините, миришеха на здравец и на свежест. Когато некан\_ният гост бе прогонен недалеч, победителят се спусна към м\_стото, откъдето излетя. Пред за\_ка на сн\_га се появи гол\_мо ал\_но п\_тно. Е. Станев

#### **Реторизирани задачи**

Вариант 1

*Какви правила трябва да се знаят, за да се запишат правилно посочените словосъчетания и изречения? Обяснете едно от правилата на своя съученик (съученичка), пропуснал урока заради болест. Дайте свои примери. Съставете кратка диктовка на посочената ортограма. Продиктувайте я на съученика (съученичката) си и я проверете.*

Вариант 2

*Какво значи да пропуснеш нещо? Какво може да се пропусне? Вие пропускали ли сте нещо в живота? Какви бяха последиците? Какво е нужно на човека, за да не пропуска? (Знания.) Какви качества трябва да има човекът? (Да бъде внимателен и наблюдателен.) Какви знания ще ви по-*

могат да поправите пропуснатите букви в думите и словосъчетанията? Напишете, като поставите пропуснатите букви. Разменете тетрадките си със съседа по чин, проверете изпълнението на задачите. Посъветвайте се помежду си как трябва да развивате своето внимание и наблюдателност.

### Вариант 3

Случвало ли се е да сгрешите в живота си? Дайте примери. Кой забеляза вашата грешка – вие или другите хора? Как се почувствахте при това? Как поправихте грешката? Какво за вас означава да постъпвате правилно? Определете ортограмите в упражнението. Обяснете правилата на по-малкия си брат (сестра). Опитайте да го (я) убедите, че трябва да се старая да постъпва правилно. Помогнете на брат (сестра) си да научи тези ортограми.

Реторичен подход към изучаването на езика – това е методическа, организационна, социална, управленческа, дидактическа, вътрешнопредметна, идеологическа иновация. Неговото прилагане в педагогическата практика, безусловно, ще способства за повишаване на комуникативната насоченост на училищното езиково образование и постигане на реторическите резултати. Цялата система на теоретико-методологическите мероприятия в процеса на обучението по език в парадигмата на реторическия подход е неразривно свързана с процесите на реторизация, с „проникването“ на реторическите концепти във всички аспекти на психолого-педагогическата дейност на учителите филолози. А реториката и „реторическото“, по мнение на повечето специалисти, развива у човека култура на мисленето, на речта, на общуването, на изпълнителското майсторство, способства за формирането на гражданственост, комуникативност, духовност.

### БЕЛЕЖКИ

1. За панхронизма на реториката (реториката извън времето) е писала А. Михалска в учебното помагало „Основы риторики: мысль и слово“ (Михальская, 1996).
2. По мнение на Р. Лахман, „реторическото“ трябва да се разглежда като речева практика (Лахманн, 2001: 6).
3. В Украйна съгласно с новите учебни програми по украински език резултат на училищното езиково образование е комуникативната компетентност на учениците – предметна и ключова.
4. Теоретичните параметри на реторическия подход като лингводидактическа категория са разработени на основание на изводите на С. Омелчук, който направи задълбочено изследване на тази проблематика (Омелчук, 2013).

5. Контекстът на литературно-художествените произведения в общата реторика детайлно е проучен и описан в работите на А. Волков, Ж. Дюбуа, Е. Зарецки, Н. Кнехт, Х. Лемерман, Ю. Рождественский, А. Тринон, В. Харченко и др.
6. Авторът не смята за необходимо да формулира оригиналното академично определение на понятието „реторизация“, защото в специалната литература са дадени най-малко двацет дефиниции на този термин и не всички от тях корелират помежду си, което е причина за разночетения и нееднозначност на трактовките.
7. В структурата на технологическите вертикали Г. Селевко отделя четири съподчинени класа на педагогическите технологии: (1) метатехнологии (общопедагогически) – на равнището за реализация на социалната политика в областта на образованието (социалнопедагогическо равнище); (2) макротехнологии (отраслови) – в рамките на отделен образователен отрасъл или учебни дисциплини (общометодическо равнище); (3) мезотехнологии (модулнолокални) – на равнището на отделни части на учебно-възпитателния процес; (4) микротехнологии – на равнището за решение на тесни оперативни задачи (контактноличностно равнище) (Селевко, 2006, т. 1: 53).
8. Терминът „реторизирани технологии“ за пръв път е въведен в научно обращение от В. Маров.
9. Тълкуването на реторическите термини, тяхното съдържание и смисъл са посочени горе.
10. Концептът на „ефективното речево общуване“ съгласно нашата концепция трябва да се разбира като „оптимално речево общуване“.
11. В специалната литература може да се намерят множество най-разнообразни тълкувания на категориите на реториката, което свидетелства за сложността на тези понятия. Авторът изказва обобщеното тълкуване на термините, ползвайки изводите на Ю. Рождественски, А. Волкова и др.
12. Реторическа норма – съзнателно нарушаване на речевата норма за получаване на желания комуникативен и реторически ефект.
13. Необходимо е да се отделят такива реторически аспекти на текста: влияние, ефективност на речта, общуване, текстообразуване, речева ситуация, диалог, полемична реч, стимулиране, информирание, аргументиране, орализация. Съдържанието на учебната дейност е в осмислянето на функционирането на езиковите обекти (единици) в текстовете и в контекстовете за реализация на реторическите аспекти (Методика, 2014: 29).
14. Съгласно съвременните тенденции в украинската лингводидактика уроците за развитие на речта трябва да се наричат уроци за развитие на комуникативни умения.
15. Авторът е разработил номенклатурата на реторическите умения в контекста на формирането им у учениците в процеса на училищното езиково образование (Методика, 2014: 25 – 26).

16. В научно-методическата литература се наблюдава наличие на разночетения и спорни моменти относно риторическите игри. В резултат на отделно изследване авторът стига до извода, че риторическите игри са педагогически и се организират по общата логика на средствата на игровата дейност (дума, реч, диалог (междоличностни отношения), вербална и невербална комуникация; моделиране, имитация на дейност; роля, ролево поведение, ролево превъплъщение, драматизация; съревнование).

### ЛИТЕРАТУРА

- Анисимова, Г. (2004). *Риторика*. Издательство Дальневосточного университета.
- Гойхман, О., Т. Надеина (2008). *Речевая коммуникация*. ИНФРА-М.
- Горбач Л., С. Минеева, С. (2003). *Механизмы риторизации образовательной деятельности школы*. Пермь.
- Лахманн, Р. (2001). *Демонтаж красноречия*. Академический проект.
- Методика (2014). *Методика навчання риторики в школі*. В. Ницета. Центр учбової літератури.
- Михальская, А. (1996). *Основы риторики: мысль и слово*. Просвещение.
- Омельчук, С. (2013). „Підхід до навчання“ як базова категорія сучасної лінгводидактичної науки. – В: *Українська мова і література в школі, № 2*.
- Орлов, В. (2003). *Магия твоих текстов. Книга 2. Основы мастерства*. Powerbooks.
- Педагогічна (2008). *Педагогічна майстерність*. І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос. СПД Богданова А. М.
- Сальникова, О. (2012). Модель риторизации учебного задания. – В: *Начальная школа плюс до и после, № 2*.
- Селевко, Г. (2006). *Энциклопедия образовательных технологий*. НИИ школьных технологий.
- Синельникова, Л. (2011). Риторическая коммуникация в системе учебно-воспитательного процесса. – В: *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка (педагогічні науки), № 22 (233)*.
- Теоретические (1983). *Теоретические основы содержания общего среднего образования*. В. Краевский, И. Лернер. Педагогика.
- Тихонов, С. (2006). Риторика и эффективность образовательной деятельности. – В: *Риторика и культура речи в современном обществе и образовании*. Наука.
- Чувакин, А. (2006). Ортология и риторика как базовые дисциплины коммуникационной подготовки специалистов по направ-

лению „Филология“. – В: *Риторика и культура речи в современном обществе и образовании*. Наука.

## REFERENCES

- Anisimova, G. (2004). *Ritorika*. Izdatel'stvo Dal'nevostochnogo universiteta.
- Goykhnman, O., T. Nadeina (2008). *Rechevaya kommunikatsiya*. INFRA-M.
- Gorbach L., S. Mineyeva, S. (2003). *Mekhanizmy ritorizatsii obrazovatel'noy deyatel'nosti shkoly*. Perm'.
- Lakhmann, R. (2001). *Demontazh krasnorechiya*. Akademicheskiy projekt.
- Metodika (2014). *Metodika navchannya ritoriki v shkoli*. V. Nishcheta. Tsentр uchbovoi literaturi.
- Mikhal'skaya, A. (1996). *Osnovy ritoriki: mysl' i slovo*. Prosveshcheniye.
- Omel'chuk, S. (2013). „Pidkhid do navchannya“ yak bazova kategoriya suchasnoi lingvodidaktichnoi nauki. – V: *Ukraïns'ka mova i literatura v shkoli*, № 2.
- Orlov, V. (2003). *Magiya tvoikh tekstov*. Kniga 2. Osnovy masterstva. Powerbooks.
- Pedagogichna (2008). *Pedagogichna maysternist'*. I. Zyazyun, L. Kramushchenko, I. Krivonos. SPD Bogdanova A. M.
- Sal'nikova, O. (2012). *Model' ritorizatsii uchebnogo zadaniya*. – V: *Nachal'naya shkola plyus do i posle*, № 2.
- Selevko, G. (2006). *Entsiklopediya obrazovatel'nykh tekhnologiy*. NII shkol'nykh tekhnologiy.
- Sinel'nikova, L. (2011). *Ritoricheskaya kommunikatsiya v sisteme uchebno-vospitatel'nogo protsessa*. – V: *Visnik LNU imeni Tarasa Shevchenka (pedagogichni nauki)*, № 22 (233).
- Teoreticheskiye (1983). *Teoreticheskiye osnovy sodержaniya obshchego srednego obrazovaniya*. V. Krayevskiy, I. Lerner. Pedagogika.
- Tikhonov, S. (2006). *Ritorika i effektivnost' obrazovatel'noy deyatel'nosti*. – V: *Ritorika i kul'tura rechi v sovremennom obshchestve i obrazovanii*. Nauka.
- Chuvakin, A. (2006). *Ortologiya i ritorika kak bazovyye distsipliny kommunikatsionnoy podgotovki spetsialistov po napravleniyu „Filologiya“*. – V: *Ritorika i kul'tura rechi v sovremennom obshchestve i obrazovanii*. Nauka.

**THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS  
OF THE RHETORICAL APPROACH  
IN SCHOOL LANGUAGE EDUCATION**

**Abstract.** In the article is considered the stratagem of rhetorical approach to language teaching as a psychological and pedagogical condition of forming of rhetorical competence of pupils in the process of language education. There have been presented the conception of rhetorical approach (strategic idea, principle, categorical apparatus). The implementation of rhetorical approach in school language education is realized by means of using rhetorization on the levels of educational process, subject and task.

✉ **Vladimir Nischeta, PhD Student**  
Kherson State University  
Kherson, Ukraine  
E-mail: nvolodymyr@ukr.net